

WALDEMAR CZACHUR, ARTUR REJTER, MARTA WÓJCICKA (RED.), LINGWISTYCZNE BADANIA NAD DYSKURSEM. KOMPENDIUM, Kraków: Universitas, 2024, 922 s.

Waldemar Czachur, Artur Rejter, Marta Wójcicka (eds.), *Linguistic discourse studies. Compendium*

Jedną z najistotniejszych kategorii teoretycznych współczesności jest kategoria dyskursu, jednak termin *dyskurs* nie doczekał się jednoznacznej definicji, a jego pole znaczeniowe pozostaje niedookreślone. Wysoka frekwencja tego terminu w różnych naukach humanistycznych i społecznych sprawia, że jego rozumienie jest odczytywane w kontekście określonych dyscyplin i tradycji. Dyskurs można rozumieć m.in. jako ustabilizowaną konwencję społeczno-kulturowo-komunikacyjną (Grzmil-Tylutki 2007), jako całość werbalną i pozawerbalną aktu komunikacji (Duszak 1998), jako element kolekcji wraz ze stylem, gatunkiem i tekstem, stanowiący wzorzec zdarzenia komunikacyjnego i sposobu jego realizacji (Wojtak 2011), jako model kształtowania tekstu niebędący w relacji hierarchicznej wobec modelu gatunkowego (Witosz 2009), jako zbiór praktyk komunikacyjnych realizowanych w formie wypowiedzi (tekstów) tworzących określone wizje świata kontekstualizowane kulturowo (Czachur 2020). Niezależnie jednak od przyjętej koncepcji dyskurs pozostaje fenomenem komunikacyjnym wyższego rzędu, opartym na waloryzacji kontekstu, uwzględniającym czynniki kulturowe i społeczne. W tej sytuacji

bardzo cieszy publikacja *Lingwistyczne badania nad dyskursem. Kompendium*, będąca swoistym przewodnikiem badań nad dyskursem. Ukazanie kontekstów teoretycznych dyskursu, perspektyw badawczych, metod opisu wywodzących się z wielu dyscyplin nauki było zadaniem niezwykle trudnym, wręcz karkołomnym, wydawało się niewykonalnym. Jednak odwaga redaktorów tomu w podjęciu tego zadania, staranne przemyślenie struktury całości, zaproszenie do udziału w realizacji ich koncepcji ponad 50 wybitnych naukowców z różnych ośrodków akademickich Polski (ekspertów w swoich dziedzinach) sprawiły, że otrzymujemy książkę bardzo wartościową, długo oczekiwaną w środowisku badaczy nauk humanistycznych i społecznych.

Słowa uznania należą się całemu zespołowi badawczemu kierowanemu przez Waldemara Czachura (Uniwersytet Warszawski), Artura Rejtera (Uniwersytet Śląski) i Martę Wójcicką (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej). To ogromne przedsięwzięcie, niezwykle trudne pod względem organizacyjnym, metodologicznym i kompozycyjnym, jest syntezą aktualnych badań nad dyskursem. Założony cel *Kompendium* – całościowe przedstawienie istoty dyskursu i jego analizy w badaniach lingwistycznych – w pełni został zrealizowany. Trzeba podkreślić, że bardzo obszerny (922 s.) tom to pierwsze w Polsce kompleksowe opracowanie fenomenu komunikacyjnego, jakim jest dyskurs.

Publikacja jest niezwykle starannie przemyślana, prowadzi odbiorcę od przedstawienia teorii dyskursu (cel poznawczy analizy dyskursu, różne inspiracje metodologiczne), ukazania związków dyskursu z subdyscyplinami lingwistyki, wskazania relacji między dyskursem a takimi kategoriami, jak: tekst, wypowiedź, gatunek, styl, aż do określenia przedmiotu badań i charakterystyki wybranych obszarów tematycznych. *Kompendium* składa się z siedmiu tytułowanych części – ich tytuły świetnie specyfikują treść. Redaktorzy tomu zadbali, by cząstkowe opracowania miały ujednoliconą strukturę (co nie było łatwe – 68 tekstów i ponad 50 autorów), wskazywały istotę problemu i jego relewantność w badaniach nad dyskursem, kontekst teoretyczny i metodologiczny dyskusji nad poszukiwaniem najlepszych rozwiązań badawczych oraz wypróbowane metody analizy. *Kompendium* otwiera *Wstęp* pióra Waldemara Czachura, Artura Rejtera i Marty Wójcickiej świetnie pokazujący, jak ewoluowały badania nad dyskursem, jak metody i narzędzia badawcze dostosowywały się do zmieniających się technologii oraz kontekstów medialnych i społecznych. Część pierwszą tomu zatytułowaną *Dyskurs a inspiracje teoretyczne i metodologiczne* stanowią dwa artykuły: *Dyskurs*

a filozofia autorstwa Kariny Stasiuk-Krajewskiej oraz *Dyskurs a zwrot kulturowy* autorstwa Katarzyny Skowronek. Rozdział *Analiza dyskursu w naukach społecznych i humanistycznych* przynosi pięć tekstów opisujących badania dyskursu w różnych dyscyplinach nauki: analiza dyskursu w socjologii, w pedagogice, w lingwistyce, w naukach o komunikacji społecznej i mediach/semiotyce, krytyczna analiza dyskursu. Opracowania umieszczone w obszernej (14 tekstów) części trzeciej *Dyskurs a subdyscypliny i metody lingwistyczne* ukazują związki/relacje dyskursu i takich subdyscyplin lingwistyki, jak: mediolingwistyka, socjolingwistyka, tekstologia, analiza konwersacyjna, analiza zawartości, genologia, stylistyka, ekolingwistyka, onomastyka, historia języka, kultura języka, narratologia. Część czwartą *Dyskurs a kategorie językowe* stanowi 13 artykułów charakteryzujących kluczowe kategorie lingwistyki w relacji do przedmiotu badań i dyskursu (dyskurs a: komunikacja, znak, tekst, wypowiedź, gatunek mowy, styl, obraz świata, znaczenie, nazwa własna, stereotyp, wartościowanie, argumentacja, metafora). Opracowania skupione w rozdziale *Dyskurs a kategorie kulturowe* przynoszą opis relacji między dyskursem a kulturą, wartościami, stereotypem, tożsamością zbiorową oraz pamięcią zbiorową. Znaczące miejsce w *Kompendium* mają teksty poświęcone związkom dyskursu i mediów (m.in.: dyskurs a prasa, radio, telewizja, Internet, film, gry wideo) oraz opisowi wybranych domen życia społecznego metodami badań nad dyskursem (m.in. dyskurs a: populizm, kryzys, wykluczenie, szkoła, Internet, sport, prawo, polityka, humor, marketing, medycyna, religia, sztuka, humor, emocje).

Redaktorzy tomu zadbali nie tylko o przejrzystą kompozycję całości, ale także o wewnętrzną strukturę poszczególnych opracowań częściowych. Każdy artykuł *Kompendium* przygotowany jest według ustalonego scenariusza – opisuje istotę problemu i jego relewantność w badaniach nad dyskursem, kontekst teoretyczny i metodologiczny oraz wypróbowane metody analizy. Każdy zawiera bibliografię prac naukowych najważniejszych dla stanu wiedzy w zakresie opisywanego zagadnienia. Selekcja przywoływanych prac nie była łatwa, ale konieczna ze względu na rozmiary tomu. Widać dbałość o jasność języka, logiczność wyводу. Większość artykułów pisana jest znakomitym piórem, piękną polszczyzną, z dbałością o odbiorcę. Erudycja autorów, ogromne znanstwo problematyki, uporządkowana narracja naukowa sprawiają, że teksty czyta się z przyjemnością i wielkim zainteresowaniem. Publikacja ma wielką wartość dla dydaktyki uniwersyteckiej – wszystkie teksty to opracowania

mistrzowskie, wzorcowe, bezcenne nie tylko dla naukowców interesujących się metodami analizy dyskursu, ale też dla doktorantów i studentów.

Autorzy poszczególnych artykułów mają świadomość, że dyskurs może być badany z różnych perspektyw, analizy dyskursu mogą być umiejscowione w konkretnych dyscyplinach, subdyscyplinach, nurtach i programach, że koncepcji dyskursu w samej lingwistyce jest wiele. Metodologia badań nad dyskursem ma charakter transdyscyplinarny, wykorzystuje i przystosowuje do swych potrzeb fragmenty teorii, paradygmatów, metod wywodzących się z wielu dyscyplin nauki. W podejściu lingwistycznym łączy się najczęściej osiągnięcia kulturowo zorientowanego językoznawstwa, semiotyki, retoryki, współczesnej socjologii, filozofii, stylistyki i medioznawstwa, odnajdując w tych domenach humanistyki wspólne założenia, postulaty oraz inspiracje teoretyczne.

Recenzowana publikacja porządkuje wiedzę na temat badań nad dyskursem, ma wysoką wartość nie tylko poznawczą, ale też metodologiczną i dydaktyczną. *Kompendium* jest syntetycznym ujęciem jednego z ważnych pojęć modelujących i dynamizujących współczesną refleksję humanistyczną i społeczną, stanowiącego kategorię poznawczą niezwykle inspirującą do dalszych poszukiwań w obszarze problemów i tematów obecnych już wcześniej w myśli naukowej. Z wielkim uznaniem należy odnieść się do zaproponowanej perspektywy oglądu tej problematyki z punktu widzenia nie tylko lingwistów. Wyrażam podziw i uznanie dla zespołu redakcyjnego i całego zespołu autorskiego, dla podjętego przez nich trudu oraz poziomu osiągniętych rezultatów. Jestem przekonana, że dzieło *Lingwistyczne badania nad dyskursem* spełni oczekiwania środowiska naukowego i akademickiego, wspomże badaczy, a doktorantom i studentom kierunków językoznawczych, nauk o komunikacji oraz nauk o kulturze ułatwi zgłębianie tajników tej niezwykle inspirującej poznawczo kategorii.

EWA MALINOWSKA*

Literatura

Czachur W., 2020, *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT.

* <https://orcid.org/0000-0002-0783-0029>, Uniwersytet Opolski, Opole, Polska, ewamal5206@gmail.com

- Duszek A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grzmil-Tylutki H., 2007, *Gatunek w świetle francuskiej teorii gatunku*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Witosz B., 2009, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wojtak M., 2011, O relacjach dyskursu, stylu, gatunku i tekstu, „*Tekst i Dyskurs – Text und Diskurs*”, 4, s. 69–78.

